

УДК 378.015.31:[373.3.016:81'243]

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.64-1.21>

С. С. Кірсанова

асистент секції з іноземних мов кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

Л. О. Калужська

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент секції з іноземних мов кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

Н. О. Казьміна

асистент секції з іноземних мов кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

Г. М. Фаліна

асистент секції з іноземних мов кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено проблемі дослідження педагогічних умов, що сприяють ефективності процесу формування творчої самостійності студентів педагогічного університету – майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі. Проаналізовано особливості підготовки майбутнього творчого вчителя іноземної мови початкової школи в умовах модернізації освіти, визначено поняття та основні ознаки творчої самостійності педагога, окреслено основні завдання процесу формування творчої самостійності студентів – майбутніх учителів початкових класів, розглянуто педагогічні умови як сукупність необхідних заходів, що сприяють успішності формування творчої самостійності студента педагогічного університету.

Унаслідок дослідження було виявлено, що комплексом педагогічних умов формування творчої самостійності студентів педагогічного університету є такі умови: створення педагогічно комфортного освітнього середовища, рефлексивна самоорганізація творчої самостійності, залучення студентів до «імпровізаційного» поля діяльності та до творчої проєктувальної діяльності. Визначено, що розвиток творчих здібностей учнів, перш за все, залежить від рівня сформованості творчого потенціалу вчителя, від його бажання зробити кожний урок оригінальним, уникнути роботи за шаблоном. Під час дослідження було виявлено, що можливість здійснення основних функцій учителя іноземних мов у школі залежить від рівня сформованості ще в стінах вищого закладу освіти його творчого потенціалу, готовності студентів до професійної діяльності, рівня розвитку їхньої професійної творчості від звички до творчості, тому особливу увагу необхідно приділити створенню організаційно-педагогічних умов для формування творчої самостійності майбутнього вчителя в процесі навчання в педагогічному виші, для формування таких творчих здібностей студентів, як проблемне бачення, здатність до висунування гіпотез та ідей, здатність аналізувати та переконувати, аналізувати, пояснювати, доводити, обґрунтовувати, здатність до самоуправління, до міжособистісного спілкування. Доведено, що вищезгадані умови сприяють формуванню якостей, що є необхідними у професійній діяльності вчителя іноземної мови в початковій школі.

Ключові слова: педагогіка, педагогічне середовище, педагогічні умови, творча самостійність, управління освітою, цілі освіти.

Постановка проблеми. З погляду сучасної педагогічної науки підготовка майбутнього вчителя повинна бути орієнтована на творчу самореалізацію і самостійність, які є внутрішньою умовою, рушійною силою і мотивом здійснення предмет-

них і соціальних перетворень. Проте система підготовки майбутнього вчителя не повною мірою відповідає потребам суспільства в розвитку творчої самостійності, багато в чому переважає репродуктивний стиль навчання, інноваційні процеси

ще тільки набирають силу, не досить уваги приділяється розвитку креативності особистості. Реалії сьогодення вимагають теоретичного осмислення проблеми і виявлення педагогічних умов, які могли б забезпечити формування творчої самостійності майбутнього вчителя в процесі навчання в педагогічному виші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукової літератури, присвяченої формуванню творчої особистості, свідчить, що проведені дослідження спрямовано на проблеми розвитку творчих здібностей (Є.Я. Ямбург, В.А. Горський, Є.Б. Євладова, О.Є. Лебедєв та інші); розвитку творчої уяви, творчої активності (Д.Б. Богоявленський, Л.С. Виготський, Т.І. Шамова та інші); розвитку творчого мислення (Б.М. Теплов, А.А. Ухтомський та інші); розвитку творчого потенціалу (А.Н. Леонтьєв, А.М. Матюшкін та інші). Однак проблема формування творчої самостійності студентів педагогічного університету, вирішення якої забезпечує самовизначення і самореалізацію особистості, представлена в дослідженнях досить обмежено.

Мета статті – дослідити педагогічні умови, що сприяють ефективності процесу формування творчої самостійності студентів педагогічного університету – майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що важливим для нашого дослідження є процес формування творчої самостійності студентів педагогічного університету, вважаємо за доцільне зосередитися на понятті творчості та творчої діяльності. На основі уточнення педагогічних трактувань понять творчості та творчої діяльності ми визначаємо творчу самостійність як діяльність, що ґрунтується на здатності відхилитися від традиційних способів вирішення завдання, генерувати нові ідеї, орієнтуватися в новій ситуації в умовах самостійного вирішення проблеми.

У педагогіці умови найчастіше розуміють як чинники, обставини, сукупність заходів, від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи. А.С. Белкін, Л.П. Качалова, Е.В. Коротаєва, Н.М. Яковлева та інші вчені розглядають педагогічні умови як такі, що сприяють успішному протіканню чого-небудь, як педагогічно комфортне середовище, як сукупність заходів у навчально-виховному процесі, що забезпечують досягнення студентами професійно-творчого рівня діяльності [1, с. 17].

У нашому дослідженні під педагогічними умовами ми будемо розуміти сукупність необхідних заходів, що сприяють успішності формування творчої самостійності студентів педагогічного університету. Комплекс педагогічних умов ми розглядаємо як сукупність взаємопов'язаних педагогічних умов, реалізація яких сприятиме підвищенню

рівня сформованості творчої самостійності студентів педагогічного університету [2, с. 5–6].

Під час виявлення комплексу педагогічних умов ми враховували методологічні підходи (системний та особистісно-діяльнісний), що є основою нашого дослідження; предмет, завдання і гіпотезу нашого дослідження; соціальне замовлення держави і суспільства, відбите в нормативно-правових документах; особливості та специфіку процесу формування творчої самостійності студентів педагогічного університету; внутрішні особливості побудованої нами системи формування творчої самостійності студентів педагогічного університету; перспективи розвитку системи в реальному освітньому процесі вищої школи.

Отже, на підставі вищевикладеного ми вважаємо, що комплексом педагогічних умов формування творчої самостійності студентів педагогічного університету є такі умови:

1. Створення педагогічно комфортного освітнього середовища. Щодо педагогічного поняття, то це, на нашу думку, сприятливі умови для розвитку і формування особистості. З цих позицій дослідники в педагогіці звертаються до розкриття поняття «комфортне середовище». Наприклад, Т.Ф. Лошакова, розробляючи модель комфортного середовища, трактує поняття комфортного середовища як сукупність умов, що визначають сприятливий клімат для актуалізації потенціалу всіх учасників освітнього процесу [3, с. 67].

Ми згодні з позицією В.І. Слободчикова, який у контексті психологічного клімату, сприятливих умов розвитку особистості вводить категорію подійності спільності як цілісно-смісловне об'єднання людей, що створює умови як для розвитку предметної діяльності, цілісно-мотиваційного середовища, так і для індивідуальних здібностей [6, с. 78].

Структурними компонентами педагогічно комфортного середовища, що забезпечують ефективність і результативність процесу формування творчої самостійності студентів, є створення творчої, доброзичливої атмосфери, організація індивідуальної ситуації успіху, сприяння самореалізації студентів [4, с. 65–67].

Створення творчої, доброзичливої атмосфери передбачає принцип оптимального спілкування між викладачами і студентами як єдиний критерій і єдиний психологічний ключ у вибудовуванні педагогічного спілкування, співтворчість між учасниками освітнього процесу. Організація індивідуальної ситуації успіху – це таке цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу загалом. Важливо підкреслити, що в педагогічному сенсі це результат продуманої, підготовленої стратегії, тактики педагога [1, с. 55].

2. Рефлексивна самоорганізація творчої самостійності передбачає розвиток інтелектуальної мобільності, рефлексії педагогічного досвіду студента і емоційних можливостей. Істотним для нас є те, що власна особистісна позиція студентів до вдосконалення свого творчого зростання, установки на аналіз і осмислення процесу і результату своєї діяльності, розуміння своєї індивідуальності, гідності ведуть до свідомого і цілеспрямованого управління своєю діяльністю.

3. Залучення студентів до «імпровізаційного поля діяльності». В основі самостійної творчої діяльності, пусковим механізмом у складному процесі активізації творчого потенціалу студентів, виховання інтересу до педагогічної діяльності повинна лежати імпровізація. Її можна назвати творчістю «ризма» (Б. Пастернак), миттєвої удачею розуму (Б. Ахмадуліна), логічною і психологічною моделлю творчого процесу, бо імпровізація як форма першотворчості є вмінням сфокусувати сили душі і розуму і запаси пам'яті. Це вища художня невимушеність, в якій «рука наче сама веде думку і створене фіксується, підхоплюється і оцінюється автором лише постфактум» [5, с. 45–57].

Педагогічна імпровізація (прийоми і методи) визначає позитивну реакцію студентів на досліджуваний предмет, стимулює розвиток емоційної сфери особистості, емоційної чутливості до майбутньої педагогічної діяльності, сприяє реалізації принципу творчого перенесення наявних знань, умінь і здібностей особистості, що розвивається, визначає цілеспрямоване включення в процес творчого проектування імпровізаційних, творчих завдань, які згодом стануть основою розроблення творчого проєкту [2, с. 5].

4. Залучення студентів до творчої проєктувальної діяльності, під якою ми розуміємо діяльність студентів, спрямовану на засвоєння програмного матеріалу через створення творчого проєкту, його оформлення і публічний захист. Обґрунтуванням цієї умови є таке: проєктувальна діяльність спрямована на засвоєння програмного матеріалу, формування навчальних умінь, розвиток психологічних характеристик, виховання особистісних якостей, набуття досвіду діяльності і т.д.; проєктувальна творча діяльність орієнтована на самостійність студентів; передбачає творчу реалізацію дослідних, пошукових, проблемних методів; ключова проблема навчального проєкту повинна бути особистісно значущою для студента тощо.

Творчий проєкт – це проєкт, який являє собою твір, вид культурних цінностей (стенди, стінні газети, наочні посібники, систематизована тематична добірка завдань, методичні рекомендації щодо використання того чи іншого методу і т.д.).

Робота в межах творчого проєкту передбачає якісне інформаційне забезпечення, його підготовку, аналіз і зручне для користувача подання до нової авторської інтерпретації.

Знання в такому разі демонструються в правилах роботи з джерелами інформації, методах дослідження, прийомах оптимізації наукової діяльності. Набуваються вміння творчого вирішення проблеми, оперативного пошуку літературних джерел, аналізу та узагальнення навчального матеріалу, логічного і наочного його викладу, формуються якості особистості: інтуїція, орієнтація на співпрацю, акуратність, уважність, самостійність. Загалом, творча проєктувальна діяльність забезпечує особистісний розвиток студентів, сприяє вдосконаленню професійної підготовки і здійснює продуктивний вплив на становлення досвіду самостійної творчої діяльності.

Висновки і пропозиції. Дослідження поглядів науковців на проблему формування творчої самостійності студентів педагогічного університету – майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі дало змогу дійти висновку, що комплексом педагогічних умов формування творчої самостійності студентів педагогічного університету є такі умови: створення педагогічно комфортного освітнього середовища, рефлексивна самоорганізація творчої самостійності студента, педагогічна імпровізація, творчий проєкт. Ці умови сприяють формуванню якостей, що є надзвичайно важливими в сучасному суспільстві в професійній діяльності вчителя іноземної мови в початковій школі.

Список використаної літератури:

1. Белкин А.С. Ситуация успеха : кн. для учителей. Екатеринбург, 2013. С. 17–22.
2. Качалова Л.П. Педагогическая импровизация. *Теоретическое обоснование основных понятий, обеспечивающих диссертационные исследования* : монография. Шадринск, 2015. С. 5–6.
3. Лошакова Т.Ф. Педагогическое управление процессом создания комфортной среды в образовательном учреждении : монография. Екатеринбург, 2013. С. 67–69.
4. Лутошкин А.Н. Эмоциональный потенциал коллектива. Москва, 2016. С. 65–67.
5. Рунин Б.М. О психологии импровизации. *Психология процессов художественного творчества* : сборник. Ленинград, 1980. С. 45–57.
6. Слободчиков В.И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры. *Новые ценности образования: культурные модели школы*. Москва, 2017. С. 80–87.

Kirsanova S., Kaluzhska L., Kazmina N., Falina H. Pedagogical conditions for the students' creative independence formation as future teachers of a foreign language in elementary school

The article researches the problem of the pedagogical conditions study. They influence the effectiveness of the process which forms the creative independence among Teacher training University students as future teachers of a foreign language in elementary school. The peculiarities of the preparation of the future creative teacher of the foreign language of elementary school in the conditions of modernization of education are analyzed, the notion and main features of the teacher's creative autonomy are defined, the main tasks of the process of forming the creative independence of students as future teachers of elementary school are outlined, pedagogical conditions as a set of necessary measures that contribute to the success of the formation of the student's creative autonomy at the Pedagogical University are considered.

As a result of the research, it was revealed that the complex of pedagogical conditions for the formation of creative independence of students of the Pedagogical University is the following conditions: the creation of a pedagogically comfortable educational environment, the reflexive self-organization of creative autonomy, the involvement of students in the "improvisational" field of activity and creative design activities. It is determined that the development of creative abilities of students in the first place depends on the level of formation of the creative potential of the teacher, from his desire to make each lesson original, to avoid work on the template.

During the research, it was discovered that the ability to perform the main functions of the foreign language teacher at the school depends on the level of formation his creative potential in the higher educational establishment, the readiness of students for professional activity, the level of development of their professional creativity, from the habit to creativity, therefore, special attention it is necessary to pay attention to the creation of organizational and pedagogical conditions for the formation of the creative independence of the future teacher in the process of teaching at a pedagogical university, for the formation of such creative abilities students as a problem vision, the ability to put forward hypotheses and ideas, the ability to analyze and persuade, analyze, explain, prove, justify, ability to self-management, to interpersonal communication.

It is proved that the above mentioned conditions contribute to the formation of the qualities which are necessary for the professional activity of a foreign language teacher at elementary school.

Key words: *pedagogics, pedagogical environment, student's creative independence, education management, aims of education.*